

Nyhet

Mange med flukttanker i sykepleieryrket

Nyhet

Samling kring köksbordet

Leder

Nordens dyrbaraste resurs?

Nyhet

Strammere krav sænkede beskæftigelsen
for flygtninge

08. September 2021

Tema: Tilliten i Norden

Nyhetsbrev fra Arbeidsliv i Norden 7/2021

Finansiert
av Nordisk
ministerråd

ARBEIDSLIV I NORDEN

Arbeidsforskningsinstituttet
OsloMet - storbyuniversitetet
Postboks 4 St. Olavs plass, 0130 Oslo

UTGIVER

Arbeidsforskningsinstituttet
På oppdrag fra Nordisk ministerråd
Nordisk ministerråd er ikke ansvarlig for
innholdet i artiklene

ANSVARLIG REDAKTØR

Björn Lindahl

EMAIL

ainredaksjon@gmail.com

WEB

www.arbeidslivinorden.org

Nyhetsbrevet utgis i en e-postutgave,
som kan bestilles gratis fra
www.arbeidslivinorden.org

ISSN 0809-9456 tildelt: Arbeidsliv i
Norden (online)

Innhold

Nordens dyrbaraste resurs?	3
Island: Tilliten til politikere er nesten tilbake.....	4
Den svajande svenska tilliten - stor skillnad på Södermalm och Rågsved	8
Har det blitt svårere att styra Norden?	11
Mange med flukttanker i sykepleieryrket	14
Strammere krav sænkede beskæftigelsen for flygtninge	16
Samling kring köksbordet	18
”Svenska modellen går in i ny era - större makt åt de centrala organisationerna”	21

Nordens dyrbaraste resurs?

Tillit är en avgörande resurs i de nordiska välfärdssamhällena, men den gäller inte allt och alla. Granskar man den noga finns det stora skillnader mellan de olika länderna i Norden, men också internt i varje land.

LEDER

08.09.2021

AV BJÖRN LINDAHL, CHEFREDAKTÖR

I september är det val både i Norge och Island. När norrmännen i somras fick bedöma olika institutioner gav 78 procent av de tillfrågade Stortinget 6 - 10 poäng på en skala där 1 är lägst och 10 är högst. Det är det högsta talet någonsin i den Tillitsbarometer som gjorts fyra år på rad av Respons Analyse.

Islänningarna har en mer skeptisk inställning till Alltinget. Där säger bara 30 procent att de har förtroende för det isländska parlamentet. Som lägst, efter finanskrisen 2008 var talet nere i 13 procent. Innan krisen låg talet på 40 procent.

-Tilliten är nästan där den var innan krisen, men det tog tolv år, säger Ólafur Þ. Harðarson, professor i statsvetenskap vid universitetet på Island, som tillsammans med andra isländska forskare reder ut vad som är speciellt med årets val den 25 september.

Norrmännen går till valurnorna redan den 13 september. Inte mindre än fyra partier balanserar på spärrgränsen för utjämningsmandat, som i Norge är fyra procent.

Tillit handlar inte bara om politik. Det är viktigt i alla mänskliga relationer. Sverige ligger högt i internationella jämförelser om tillit. Men i den svenska Tillitsbarometern är skillnaden lika stor som mellan Norge och Island – om man ser på olika stadsdelar:

Södermalm i Stockholm är en del av staden med hög tillit, en plats där 75 procent av invånarna "litar på de flesta". Men bara en knapp mil bort, i förorten Rågsved ser det helt annorlunda ut. Där svarar bara drygt 30 procent att de litar på de flesta.

- Vår utgångspunkt är att det finns enorma fördelar i Sverige, men vi vill peka på att det är en blandad kompot och vi vill flagga för en kontrollerad oro. Det här är ett tillitsgap att ta på allvar, säger Lars Trägårdh, professor i historia och den som leder Tillitsbarometern, som utförs av Statistiska Centralbyrån, SCB.

Arbetsmarknadens parter klarar sig bra i de olika tillitsmätningarna i Norden. Men håller det på att ske en förskjutning när en del av makten hamnar hos centralorganisationerna i stället för fackförbunden i det nya huvudavtalet i Sverige? Vår arbetsrättsexpert Kerstin Ahlberg, beskriver det som om den "svenska modellen nu går in i en ny era".

Tillit är förstås viktigt också i förhållande till samhällets tjänster. Coronapandemin har varit en påfrestning, men den höga andelen som vill vaccinera sig i Norden visar att tilliten är hög både till den medicinska expertisen och politikernas sätt att hantera pandemin.

Den har emellertid gjort att sjuksköterskorna och annan vårdpersonal fått en ökad arbetsbelastning. I Danmark avslutades regeringen och Folketinget den 27 augusti en drygt tio veckor lång strejk, som omfattade 5 000 sjuksköterskor. I Norge svarade sju av tio sjuksköterskor att de övervägt att sluta under det senaste året. Det gäller nu för politikerna att se till att tilliten till att det går att skapa acceptabla arbetsvillkor i vården inte försvinner.

- Vi ser allt oftare att färre accepterar enbart applåder som betalning, säger Kenneth Sandmo Grip, som leder Sykepleierforbundet i Trøndelag i Norge.

Tillit är förstås också viktigt för invandrare och flyktingar. Kan de lita på att de en gång i framtiden blir fullvärdiga medborgare? Att ställa högra krav om integrering i form av språkundervisning ledde i Danmark att färre flyktingar blev sysselsatta, visar en dansk forskningsrapport från Rockwool-fondens forskningsenhet.

Och hur har det gått för alla som haft hemmakontor? Hägrar kontoret som en nästan överklig dröm eller trivdes vi med hemmakontoret? Det är i så fall inte för att vi slipper pendla. Det betyder mycket mindre än om de andra i hushållet trivdes med situationen, visar rapporten *Hemarbete – Flexibelt arbete är det nya normala*.

Island: Tilliten til politikere er nesten tilbake

Det er parlamentsvalg på Island den 25. september. Landet har vært vant til majoritetsregjeringer, men med flere politiske partier og etter fire år under statsminister Katrín Jakobsdóttir har spillereglene endret seg.

TEMA

08.09.2021

TEKST OG FOTO: HALLGRÍMUR INDRÍÐASON

Nesten ingenting har hatt en større effekt på det islandske samfunnet enn bank-kollapsen i oktober 2008. Mye av det viste seg å være kortvarig, men mer langvarige effekter finnes. Politikerne var blant de mange som folket mistet tillit til, men de er sakte i ferd med å gjenvinne den. Ikke alle mistet tilliten til politikerne – arbeidslivets ledere, både fra fagforeningene og blant arbeidsgivere, har beholdt den.

En annen langvarig effekt er at Islands fire største politiske parti nå har mye mindre støtte enn før krisen, mens antallet politiske partier har økt. For å finne ut mer tok vi en prat med Ólafur Þ. Harðarson, professor i statsvitenskap ved universitetet på Island. Han forteller at før 2008 hadde tilliten til politikere vært en av de høyeste i verden, og lik den i andre nordiske land.

- I 2009 gikk folks tillit til politikk og banksystemet rett i kjelleren, men det betyr ikke at tilliten i samfunnet generelt svekkes, sier Harðarson.

- Det betyr at folk fremdeles stoler på medborgere, og tilliten til sivilforvaltningen, helsesystemet, domstolene og politiet har holdt seg høyt. Tilliten til politiet økte til og med det året, noe som er veldig interessant med tanke på de store opp-tøyene som fant sted i starten av året som en reaksjon på krisen.

Det har vært mange demonstrasjoner mot politikerne på Alltinget. Her en demonstrant 2010, når Icesave-avtalen ble behandlet i Alltinget. Avtalen handlet om de islandske bankenes kunder i utlandet, som den islandske staten måtte kompensere etter at bankene gikk konkurs. Foto: Ane Cecilie Blichfeldt/norden.org

Hvis man ser på Alltinget separat, sa 40% av islendingene at de stolte på parlamentet før krisen. I 2009 falt dette tallet drastisk til 13%. Deretter økte det gradvis og i 2018 var det nesten oppe på 30%. I 2019 falt tilliten igjen til under 20%. Hovedgrunnen til dette var ett opptak av en samtale mellom fem parlamentarikere på en bar, hvor de snakket nedverdiggende om kolleger og regjeringsmedlemmer. Men i 2021 var tilliten tilbake på 30%.

- Dermed kan vi nå si at tilliten er nesten der den var før krisen, men det tok 12 år, sier Harðarson.

Så hvorfor tok det så lang tid? Harðarson forklarer at Islandsk økonomi kom seg raskt – i 2013 var landet i vekst igjen. Dette hadde imidlertid ikke noen påvirkning på tilliten til Alltinget.

- Grunnen til det er at kollapsen i 2008 ikke bare var økonomisk men også sosial, politisk og etisk. Islendingene var i sjokk. Dette påvirket den nasjonale psyken og folks selvfølelse. Det mange hadde tatt for gitt var plutselig borte. Det er også vanlig at det tar lengre tid å endre folkeopinionen enn økonomien.

Tre nye partier på Alltinget

Det politiske systemet har også endret seg dramatisk. Fire partier har tatt de fleste stemmene i de siste tiårene – det konservative uavhengighetspartiet (Sjálfstæðisflokkurinn), sentrumpartiet Framskrittspartiet (Framsóknarflokkurinn), Sosialdemokratene (Samfylking) og Venstrebevegelsen – de grønne (Vinstri hreyfingin grænt framboð, tidligere Alþýðubandalagið).

Disse partiene tok tilsammen flere enn 90% av stemmene. Men dette har endret seg. I de siste to valgene, i 2016 og 2017, fikk de til sammen 65% av stemmene og nyere

meningsmålinger peker mot at de kan miste enda mer oppslutning ved høstens valg.

Antallet partier har også økt. Etter valget i 2009 var det fem, i 2013 var det seks, i 2016 var det syv og i 2017 ble åtte partier valgt inn på Alltinget. Skal vi tro meningsmålingene i dag vil det være mellom syv og ni partier der etter høstens valg.

- Finanskrisen akselererte endringer i det politiske systemet som kanskje allerede var i gjære, sier Harðarson.

Han tror økningen i antallet partier er permanent og at krisen bidro til denne utviklingen, men det er også en felles trend i Norden.

- Det ser ut som de store politiske partiers tid er over i de nordiske landene. På Island fikk Selvstendighetspartiet ofte opptil 40% av stemmene, men etter krisen har de kun fått rundt 25%. Sosialdemokratene fikk rundt 30% før krisen og nå bare 15%. Det er faktisk bare Selvstendighetspartiet som har fått mer enn 15% av stemmene. Så vi har flere og mindre partier, akkurat som i de andre nordiske landene.

Velgerne oppfører seg også annerledes – det er nå større sjanse for at de bytter parti fra ett valg til det neste.

- Denne trenden startet før krisen og har økt siden. Så partiloyaliteten har falt.

Harðarson peker også på at dette har ført til mindre stabile regjeringer. Dagens regjering er kun nummer to siden krisen som har sittet ut sin periode. Tre andre regjeringer måtte gå av.

- Dagens regjering ble til på uvanlig vis, med tre partier lengst til venstre og lengst til høyre i koalisjon med et senterparti. Hovedforklaringen som ble gitt var et ønske om mer stabilitet. Her har du tre av de gamle partiene samlet, noe som kan sees som et resultat av at de får stadig færre stemmer.

Harðarson peker også på at koalisjons-systemet har blitt endret.

- I motsetning til i andre nordiske land, er det en sterk tradisjon for majoritetsregjeringer på Island. Tidligere kunne Selvstendighetspartiet mer eller mindre velge hvilket parti de ønsket å gå i en toparti-koalisjon med. Men etter de siste to valgene har toparti-koalisjoner vært umulige. I 2017 ble ledere av det sosialistiske venstrepartiet, Venstrebevegelsen – de grønne, statsminister, og det er første gang noe slikt har hent i Norden.

- Og skal vi tro meningsmålingene har vi nå en situasjon der den eneste sjansen Selvstendighetspartiet har til å komme i regjering er under ledelsen til Venstrebevegelsen – de grønne! Dette er et helt annet politisk landskap enn det vi er vant til.

Økt regjeringsstøtte under pandemien

Pandemien har selvsagt påvirket politikken over hele verden, og det gjelder også for Island. Da Covid slo til for fullt i marsj 2020, bestemte imidlertid regjeringen seg for å ligge lavt i terrenget til faktiske tiltak ble annonsert, og lot vitenskapsfolkene – sjefsepidemiologen og helsedirektøren – samt sivilforsvaret og nasjonalt politi ta rampelyset.

Regjeringen fulgte også sjefsepidemiologens forslag nesten ordrett. Denne fremgangsmåten ser ut til å ha blitt godt motatt av folk flest. Til og med opposisjonen lot være å kritisere regjeringen gjennom 2020, da to store smittebølger slo innover Island. Dette har endret seg de siste månedene, men valg har gjerne en slik effekt.

Fremgangsmåten ser ut til å ha hatt en god effekt på politikertillit. Den nyeste meningsmålingen fra april i år indikerer at tillit til parlamentet nå ligger på rundt 30% – et stort sprang fra 20% året før.

Harðarson påpker også at pandemien ser ut til å ha hatt en innvirkning på støtten til regjeringen.

- Alle regjeringer siden kollapsen har startet med mer enn 50% støtte, før den minker litt om litt. Dagens regjering hadde under 50% støtte ved starten av 2020, men den økte under pandemien og ligger nå på 60% – noe som er betydelig mer enn regjeringspartiene får i meningsmålingene. Dette er normalt under en krise. Støtten til de politiske partiene ligger på over 50%, og det er bra.

Tilliten til arbeidsmarkedet holder seg

Men har denne utviklingen på noen måte hatt en effekt på kommunikasjonen mellom regjeringen, fagforeningene og arbeidsgiverne?

Stefanía Óskarsdóttir, foto Kristinn Ingvarsson, Islands universitet.

Det enkle svaret ser ut til å være nei. Stefanía Óskarsdóttir, lektor i statsvitenskap ved universitetet på Island, har forsket på kommunikasjon mellom myndigheter og arbeidsmarkedet.

Hun peker på at i de fleste områder er det klart hvilke organisasjoner som representerer folk. Dette representasjonsmonopolet setter disse organisasjonene i en sterk posisjon og har bidratt til en tradisjon for godt samspill mellom disse organisasjonene og myndighetene. Fagforeninger og arbeidsgivere er ingen unntak fra dette.

- Disse organisasjonene har for eksempel alltid vært representert i offentlige komiteer. Dermed er deres posisjon mye sterkere enn i andre nordiske land. Dette skaper et grunnlag for drøftelser mellom arbeidsmarkedet og staten.

Tillit bygd i 1990

Ifølge Gylfi Dalmann Aðalsteinsson, lektor i personalledelse ved universitetet på Island, har kollektivavtalene mellom fagforeninger og arbeidsgivere blitt hjulpet frem av at regjeringen lovet reform. Dette kulminerte i 1990, etter år med konflikt og streik, da man inngikk en avtale som i dag er kjent som den nasjonale forsoningen ("Þjóðarsátt" på islandsk). Den går i korte drag ut på en moderat lønnsøkning mens arbeiderne til gjengjeld fikk et stabilt økonomisk miljø med lavere inflasjon.

Gylfi Dalmann Aðalsteinsson, foto: Kristinn Ingvarsson, Islands universitet.

- Denne avtalen skapte mye tillit mellom fagforeningsledere, arbeidsgivere og staten. Og den holdt i over 25 år, sier Aðalsteinsson.

Etter bankkrisen falt ikke tilliten mellom arbeidsmarkedet og regjeringen, selv om politikertilliten gjorde det. På den tiden var alle opptatt av å gjenbygge økonomien. Derfor ble en stabilitetsavtale inngått i juni 2009 mellom fagforeninger, arbeidsgivere og regjeringen der fagforeningene gikk med på ikke å forlange større lønnsøkninger hvis inflasjon, styringsrente kroneverdi og andre faktorer var innen visse verdier.

Islands næringslivs-organisasjon SA trakk seg fra avtalen et år etter fordi de ikke trodde den nådde sine mål, men dette hadde ingen langvarig effekt. Ting endret imidlertid seg da de nye fagforeningene fikk nye ledere. I 2017 fikk Efling, som

representerer flere enn 27.000 arbeidere, ny leder. I 2018 fikk handelsunionen VR sin nye leder.

- Dette førte til mere konflikt og mer kritisk debatt. Samtalene mellom fagforeningene, arbeidsgivere og regjeringen fortsatte likevel og førte til en ny avtale i 2019, kalt en levevilkårs-avtale, sier Aðalsteinsson.

Kort fortalt inneholdt denne avtalen høyere lønner, lavere skatter, mer fleksible arbeidstimer og måter å få på plass lavere renter. Selv om tilliten så ut til å falle etter noen fagforeninger fikk nye ledere, så ble avtaler inngått uten for mye konflikt.

Alt dette gjelder imidlertid i hovedsak for privat sektor. Denne tilliten og forhandlingene har ikke helt nådd offentlig sektor. Aðalsteinsson sier at i forhandlinger med privat sektor kommer staten med egne forslag for å gjøre det lettere å nå en avtale. Deretter brukes denne plattformen til å inngå avtaler med offentlige ansatte.

- Det som har redusert tillit innen offentlig sektor er at man ikke alltid rådfører seg med fagforeninger som representerer disse arbeidstakerne, og dette har skapt misnøye. Alltinget har også stoppet streiker i offentlig sektor, og det har også gjort noe med tilliten, sier Aðalsteinsson.

Til syvende og sist, sier han, betyr personlig kommunikasjon mye for å skape tillit mellom parter.

- Og akkurat nå når lederen av Venstrebevegelsen – de grønne er statsminister, burde tilliten være ekstraordinær siden dette partiet har sterke bånd til fagforeningene.

Den svajande svenska tilliten - stor skillnad på Södermalm och Rågsved

Den mellanmännskliga tilliten i Sverige är hög, liksom i övriga Norden. Och trots pandemin och dödsckjutningar är den svenska tilliten god i internationell jämförelse. Men på lokal nivå visas ett stort och växande gap mellan hög- och lågtillhetsområden, enligt nyligen publicerade Tillitsbarometern.

TEMA

08.09.2021

TEXT: GUNHILD WALLIN, FOTO: YADID LEVY/NORDEN.ORG

Södermalm i Stockholm är en del av staden med hög tillit, en plats där 75,2 procent av invånarna "litar på de flesta". Men bara en knapp mil bort, i förorten Rågsved ser det helt annorlunda ut. Där svarar bara drygt 30 procent att de litar på de flesta. Också Malmö visar stora skillnader i tillit mellan stadsdelarna, beroende på inkomster, utbildning, arbete och socialt och kulturellt kapital. Skillnaderna är också stora mellan olika områden i landet. I Sorsele och på Hammarö instämde 79, respektive 78 procent med påståendet att man kan lita på de flesta. I kommuner som Katrineholm, Norrköping och Olofström instämmer mellan 47 och 49 procent på samma påstående.

- Vi har sett den här utvecklingen över tid och det är ganska beklämmande. Vi lever ju också med rapporter om gängkriminalitet och kan se ett växande gap mellan olika områden. Det är en bister utveckling som gått ganska långt, det är ju inte några få procents skillnad vi talar om här, säger Lars Trägårdh, professor i historia och verksam vid Ersta Sköndal Bräcke högskola, ESBH, i Stockholm.

Ett tillitsgap att ta på allvar

Lars Trägårdh leder Tillitsbarometern som utförs av Statistiska Centralbyrån, SCB, på uppdrag av Centrum för civilsamhällsforskning vid ESBH. 2009 gjordes den första tillitsbarometern, 2017 den andra och i somras presenterades den senaste som bygger på material insamlat under hösten och vintern 2020 och 2021, det vill säga mitt under pandemin och i en tid då media nästan dagligen rapporterat om gängkriminalitet och dödsjutningar. I den nyligen presenterade undersökning ingick också ett femtiotal kommuner, samt tre stadsdelar i Stockholm och alla stadsdelar i Malmö. Drygt 40 000 personer tillfrågades om att medverka. Cirka 14 000 svarade, vilket ger en svarsfrekvens på 34,1 procent.

Arkivbild av Rågsved. Foto: Arild Vågen - Wikipedia, CC BY-SA 3.0,

- Vår utgångspunkt är att det finns enorma fördelar i Sverige, men vi vill peka på att det är en blandad kompott och vi vill flagga för en kontrollerad oro. Det här är ett tillitsgap att ta på allvar, säger Lars Trägårdh och tillägger:

- Det är svårare att få människor att medverka i ett lågtillitsområde, så resultaten kan vara värre än de vi ser. Att fylla i en enkät är ju en tillitshandling i sig.

Otrygg närmiljö påverkar den lokala tilliten

Undersökningen rymmer frågor som handlar om generell tillit, det vill säga om man litar på andra. Den tar också upp frågor om lokalsamhälletillit, som sammanfattar tilliten till grannar, till de som bor i samma bostadsområde och de som bor i samma kommun. Här redovisar också Tillitsbarometern stor variation mellan olika orter. I Malung är lokalsamhälletilliten 67 procent, vilket är högst i landet. Lägst är den i Malmö med 48 procent. Känslan av lokal tillit tycks höra samman med trygghet. Ju räddare medborgarna är för att gå ut på kvällarna, desto sämre blir den lokala tilliten. Tillitsbarometern visar också på en stor lokal variation gällande optimism och uppfattad tillgång till samhällstjänster.

- Vi ser en negativ trend vad gäller utvecklingen av trygghet och försämrad lokalsamhälletillit, något som på sikt även kan påverka den generella tilliten negativt, säger Lars Trägårdh.

Den generella tilliten är starkt kopplad till utbildning, arbete och ekonomiska resurser.

I exemplet Södermalm hade invånarna 2019 en medelinkomst på 458 000 kronor, med invånarna i Rågsved hade en årsmedelinkomst på 276 300 kronor. Utbildningsnivån på Södermalm är högre än genomsnittet i riket och befolkningen är homogen med en femtedel av invånarna födda utomlands. I Rågsved bor de flesta i kommunala hyresrätter, arbetslösheten är hög, utbildningen låg och 70 procent har utländsk härkomst, många från Mellanöstern, Asien och Afrika.

Arbetets betydelse

Att ett samhälle har en hög grad av tillit har stor betydelse för de flesta dimensioner av både mellanmänniska och ekonomiska transaktioner i ett samhälle – graden av tillit är helt enkelt ett tecken på hur ett samhälle mår. Nordiska rådet har lyft betydelsen genom att beskriva den höga graden av tillit i de nordiska länderna som Nordens guld, vilket bland annat visar sig i olika former av mätningar där länderna i Norden ofta rankar högt.

En hög grad av tillit är en del av samhällskontraktet. Staten förväntas leverera, men också medborgarna. Medborgare arbetar och betalar skatt. Staten ger tillbaka i form av utbildning, sjukvård och omsorg. Det skötsamma arbetet, är en avgörande beståndsdel i detta hjul, visar undersökningen. För att en annan person ska anses som pålitlig ska hen vara ärlig med information till myndigheter, betala skatt, inte fuska med sjukersättning utan arbeta och försörja sig själv.

Undersökningen ställer frågor om vad som är viktigt för att räknas som svensk. Är det att vara född i Sverige och ha förfäder härifrån, eller är det att respektera svenska lagar och regler? Svaren var tämligen entydiga, berättar Lars Trägårdh. En överväldigande majoritet ansåg att följa lagar och regler är det som är avgörande för att betraktas som svensk, medan etnicitet och religiositet hamnar i bakgrunden.

- De etniska och religiösa dimensionerna hamnar i bakgrunden. Principen ”land ska med lag byggas”, trumfar blodslagen, säger Lars Trägårdh.

Samhällskontraktet under press

Dödsskjutningar, utsatta områden, gängkriminalitet, tillitsgap inom städer och ökande otrygghet i orter långt utanför städerna. Och jämfört med de övriga nordiska länderna – en hög dödlighet under pandemin. Vad händer med samhällskontraktet?

- Sverige delar problem med de andra nordiska länderna, men problemen är på helt andra nivåer i Sverige. Det beror på att Sverige drivit privatisering av välfärdssystemen längre än de andra nordiska länderna och också haft en betydligt högre invandring.

Lars Trägårdh betonar att det inte är invandringen i sig som är problemet, utan att många hamnar utanför arbetsmarknaden och därmed inte omfattas av samhällskontraktet. Så länge som Sverige hade arbetskraftsinvandring kom de nyanlända att bli i en del av den moraliska principen som bygger på arbete och att göra rätt för sig. När invandringen kom att vila på asylbehov, blev vägen in i Sverige längre och svårare. Motivet var medmännisklighet och till skillnad från arbetskraftsinvandringen fanns inte planer för arbete, boende och ekonomi.

- Det blev en moralisk plikt att ta hand om de som behövde komma, men frikopplar man människor från arbetsmarknaden, så kommer det att bli problem, säger Lars Trägårdh.

Ungefär samtidigt som arbetskraftsinvandring omvandlades till asylinvandring togs de första stegen mot privatisering av välfärden. Valfrihet blev ett honnörssord, men valfrihet blev framför allt något som gynnade en välsituerad medel- och överklass i storstäderna. På många andra håll i Sverige har alltmer av välfärdstjänsterna lagts ner med ekonomiska motiveringar. Polis, bankkontor, lokalkontor för arbetsförmedling och försäkringskassa för att nämna några. Denna utveckling har gått betydligt längre i Sverige än i de andra nordiska länderna.

- Tillsammans med misslyckad integration blir det den perfekta stormen. Mångfald är fantastiskt, men det är viktigt att hitta ett gemensamt liv. När vi gör något tillsammans, som i arbetslivet, så blir etniciteten inte viktig.

Lars Trägårdh efterlyser en problemlösande och odogmatisk diskussion som vill lösa de problem som finns, både vad gäller integrationspolitik och välfärdssystemen.

- Tillit förändras inte över en natt och generellt är tilliten stabil, men vi behöver vara uppmärksamma på de förändringar vi ser. Sverige ligger fortfarande högt i internationella jämförelser om tillit, men det börjar svaja mer här än i de andra nordiska länderna, säger Lars Trägårdh.

Har det blivit svårare att styra Norden?

Tre av de fem nordiska länderna styrs idag av minoritetsregeringar. Leder det till att det politiska benet i den nordiska modellen försvagas? Medan de stora, etablerade partiernas makt har försvagats i hela Norden, samlas facken och arbetsgivarna i allt större organisationer.

TEMA

08.09.2021

TEXT: BJÖRN LINDAHL, FOTO: MAGNUS FRÖDERBERG/NORDEN.ORG

2021 är ett år som redan har inneburit stora politiska förändringar i Norden. Och fler lär det bli:

- I **Sverige** fälldes den sittande regeringen med statsminister Stefan Löfven den 28 juni. Den 9 juli kom han med nöd och näppe tillbaka med samma minoritetskoalition, bestående av socialdemokraterna och miljöpartiet. Stefan Löfven meddelade emellertid några veckor senare att han avgår i november både som statsminister och som partiordförande för Socialdemokraterna.
- I **Norge** är det val den 13 september. Resultatet kan enligt opinionsmätningarna bli en rödgrön regering bestående av Arbeiderpartiet och Senterpartiet. Men troligen måste fler partier stöda regeringen för att den ska få majoritet i

Stortinget. I första hand det norska vänsterpartiet SV – som de norska senterpartisterna inte vill samarbeta i regering med. Kanske behövs också stöd från det ännu mer radikala Rødt, eller Miljøpartiet de Grønne.

- I **Island** är det val den 25 september. Den enda koalitionen som kan få majoritet är om det konservativa partiet (Självständighetspartiet) godtar att fortsätta samarbetet med nuvarande statsministern Katrín Jakobsdóttir rödgröna parti.

Det har också varit val på **Grönland** den 6 april, kommunalval i **Finland** den 13 juni och den 16 november blir det kommunalval i **Danmark**, som är det enda nordiska landet som kan utlysa nyval när som helst till folketinget, men där kommunalvalen hålls vart fjärde år.

Allt fler partier

Om vi ser bort från partipolitiken och i stället ägnar oss åt hur de politiska systemen fungerar, är det några trender i alla de nordiska länderna. Det går inte särskilt snabbt, men om vi tar ett 50-årigt perspektiv har antalet partier i de nordiska parlamenten ökat från 33, år 1971, till 49 idag:

Land	1971	2021
Danmark	8	14
Finland	9	10
Island	5	8
Norge	6	9
Sverige	5	8
Totalt	33	49

För arbetslivets parter är det tvärtom. Antalet fackförbund har minskat när olika yrkesförbund slagit sig samman i allt större enheter. Längst har utvecklingen gått i Danmark, där LO slog sig samman med tjänstemannafacket FTF med verkan från 1 januari 2019. Den nya huvudorganisationen består av 64 olika förbund som sammanlagt har 1,3 miljoner medlemmar.

I Sverige är det fortfarande tre olika centralorganisationer för arbetare (LO), tjänstemän (TCO) och akademiker (SACO). De två senare grupperna samarbetar i det som numera kallas för Förhandlings- och samverkansrådet PTK.

Till PTK är TCO- och Saco-förbunden samt det fristående fackförbundet Ledarna anslutna med sina privatanställda medlemmar. Vid årsskiftet 2019/2020 hade PTK-förbunden sammanlagt 898 000 medlemmar i privat sektor. Det var något mer än LO:s cirka 830 000 privatanställda medlemmar, enligt professor Anders Kjellberg, som är den ledande experten i Sverige på facklig organisering.

De äldre partierna har på olika sätt försökt begränsa möjligheterna för nya partier att ta sig in i parlamentet. Det främsta redskapet har varit att införa en spärr för hur många röster ett parti måste få för att få vara med i fördelningen av utjämningsmandat.

Land	Spärrgräns %	Antal partier
Danmark	2	10 (+ 4*)
Finland	0	10
Island	5	8
Norge	4	9
Sverige	4	8

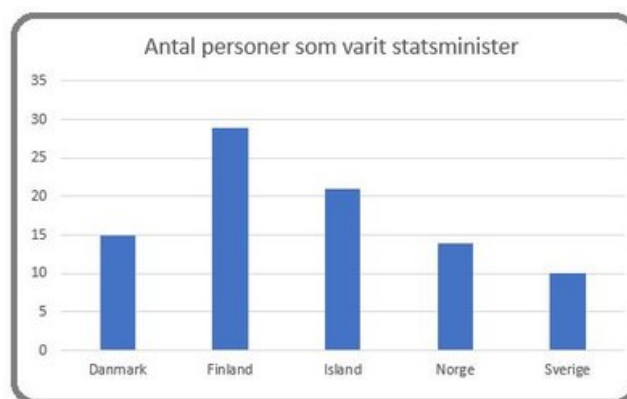
*Talet inom parentes i Danmark är de fyra platserna i Folketinget som är reserverade för Grönland och Färöarna.

Just nu representerar de fyra olika partier, men dessa har ofta danska systerpartier som de brukar rösta likt med.

Att Finland inte har någon spärrgräns hänger ihop med att det där är personer man röstar på och inte partier, samt att man använder en annan modell för hur mandaten fördelas. Att partifloran varit rikast i Danmark hänger emellertid ihop med den låga spärrgränsen. Under årens gång har flera partier kommit och gått, än de som finns i Folketinget nu. Nederländerna är ett land helt utan spärrgräns. Där finns det idag 17 partier i parlamentet.

Spärrgränsen motverkas delvis av att nya partier kan få partistöd även om de inte kommit över den. I Sverige delas till exempel partistöd ut från och med 2,5 procent av rösterna.

Betyder då en låg spärrgräns att det oftare blir regeringsskiftet? Inte nödvändigtvis. Ser man på hur många personer som har varit statsministrar i de nordiska länderna blir det en delvis annorlunda bild:

Staplarna visar hur många personer som varit statsministrar i länderna sedan val hade hållits efter andra världskriget. Flest statsministrar, 29 stycken, har Finland haft, medan det bara varit tio i Sverige.

Nästan alla de nordiska länderna hade 1971 ett stort socialdemokratiskt parti och ett mer radikalt parti till vänster om det, ett centerparti som företrädde bönder och fiskare, ett konservativt parti och ett liberalt parti. Dessutom finns det numera ett kristdemokratiskt parti i alla länder utom Island, med Sverige som det senaste som fick ett sådant representerat i parlamentet 1991.

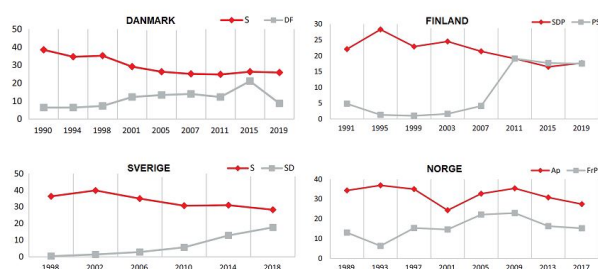
De nya partier som tagit sig in i parlamentet är huvudsakligen gröna partier och populistpartier (även om de senare själva inte alltid accepterar den beteckningen).

Miljöpartierna tog sig in i parlamenten 1983 (Finland), 1991 (Sverige), 1994 (Danmark), 1999 (Island) 2013 (Norge).

Populistpartierna började uppstå i början av 1970-talet, först i Danmark, där Fremskridtspartiet kom in på Folketinget i Danmark den 4 december 1973 med ett skred av 28 ledamöter. I Norge blev det som kom att heta Fremskrittspartiet stiftat något senare, men kom in med fyra representanter i Stortinget lite tidigare, den 10 september 1973. I Finland etablerades Sannfinländarna 1995. I Sverige fanns partiet Ny demokrati med i Riksdagen 1991 – 1998, men splittrades i interna stridigheter. Sverigedemokraterna kom in i Riksdagen 2010.

Island är det land som senast fått ett populistparti, Folkets parti. Det fick fyra ledamöter i Alltinget 2017, men splittrades redan 2019, då två av ledamöterna uteslöts ur partiet efter en barrunda i Reykjavík, där de hade hånat och kritiserat partiledaren Inga Sæland.

Sanna Salo på Helsingfors universitet och professor Jens Rydgren på Stockholms universitet har i boken *The Battle Over Working-Class Voters* (Routledge, 2021) sammanställt uppslutningen som populistpartierna i Danmark, Finland, Norge och Sverige fått jämfört med det socialdemokratiska partiet:

Det röda strecket är det socialdemokratiska partiet i respektive land och visar hur många procent av rösterna partiet har fått. Det grå strecket motsvarar det forskarna kallar som populistpartier - Dansk folkeparti, Sannfinländarna, Sverigedemokraterna och Fremskrittspartiet.

Populistpartierna innebär en utmaning både för att kunna skapa stabila regeringar och för att de oftast är negativa till den nordiska modellen och trepartssamarbetet. Skillnaden är stor hur integrerade partierna är i parlamentet och i om de deltagit i regering.

Det norska Fremskrittspartiet satt i Erna Solbergs regering i sammanlagt sju år fram till 2020, innan det valde att gå i opposition.

Sannfinländarna deltog i två år i den regnbågsregering som Juha Sipilä ledde. 2017 sprack Sannfinländarna. Samtliga ministrar deltog i det nya partiet, Blå framtid, som emellertid inte fick några mandat i valet 2019.

Dansk folkeparti har varit stödparti Folketinget för den liberal-konservativa regeringen som Lars Løkke Rasmussen ledde i Danmark 2001 - 2010, men valde att inte ha något

formaliserat samarbete när Rasmussen kom tillbaka 2015 - 2019. Vid valet det året förlorade Dansk folkeparti två tredjedelar av sitt stöd.

Sverigedemokraterna har nätt och jämnt börjat accepteras som förhandlingspartner av några partier i den svenska Riksdagen.

Hur det går med den nordiska modellen i framtiden handlar förmodligen lika mycket om hur det går med populistpartierna, som det går för fackförbunden och de etablerade partierna.

Mange med flukttanker i sykepleieryrket

Arbeidspress, dårlige arbeidsbetingelser, lav lønn og følelsen av å bli lite verdsatt fører til at opp mot 7 av 10 sykepleiere i Norge har vurdert å slutte det seneste året.

NYHET

08.09.2021

TEKST OG FOTO: BJØRN LØNNUM ANDREASEN

Allerede før pandemien brøt ut manglet det ca. 7 000 sykepleiere i Norge, ifølge tall fra Statistisk sentralbyrå. En av fem sykepleiere sluttet innen ti år etter ferdig studium.

Når coronapandemien rammet Norge i begynnelsen av 2020 ble det laget en avtale mellom Sykepleierforbundet og arbeidsgiverorganisasjonene KS og Spekter.

I avtalen gikk Sykepleierforbundet blant annet med på at:

- Samlet arbeidstid i en enkeltuke kunne økes fra 54 timer til 69 timer.
- Overtidsarbeidet i løpet av syv dager kunne være 25 timer.

Dette forutsatt at arbeidsgiver drøftet slike tiltak med tillitsvalgte. Uten drøftelser med tillitsvalgte kunne antall arbeidstimer på et døgn økes til 16 timer.

Hver femte sykepleier fikk en stor økning i arbeidsbelastningen på grunn av coronapandemien, viser en studie av Sintef. Foto: Björn Lindahl

Den økte arbeidsbelastningen førte til at en negativ spiral oppsto, når mange sykepleiere ikke orket å arbeide lenger. Sykepleierforbundet har derfor nektet å fornye coronaavtalene, som dermed avsluttes 123 - 16 september.

Hver tredje sykepleier i intensivavdelinger fikk endret arbeidstid på grunn av pandemien, viste en kartlegging forskningsinstituttet Sintef laget over den første fasen av pandemien mars – oktober 2020. I overkant av hver femte sykepleier (21 prosent) opplevde å ha hatt en stor økning i arbeidsbelastningen. 14 prosent av alle sykepleiere hadde fått lengre arbeidsdager.

- Når færre blir igjen i yrket blir det steintøft å være blant de få som er der på jobb. Arbeidspresset har blitt enda tyngre. Vi ser stadig at færre aksepterer bare applaus som betaling. Jeg tror ikke sykepleiere finner seg i det lengre, sier Kenneth Sandmo Grip. Han er fylkesleder for Norsk sykepleierforbund i Trøndelag.

- Mange sykepleiere "overlever" ved å gå fra stillinger med turnus og heftige vaktordninger, til arbeid på dagtid. Mange tar videreutdanning som helsesykepleier eller jordmor. Mange starter pedagogisk utdanning og søker seg til videregående skoler som lærere i helsefag. Og noen få går heller til medisinfirma. Dette har altså pågått i årevis, sier han.

Mange vil slutte

Det Kenneth Sandmo Grip sier understøttes av en ny undersøkelse som har blitt gjennomført av tidsskriftet Sykepleien. I den svarer hele 72 prosent av sykepleierne at de har vurdert å slutte eller bytte jobb det siste året. Det er en kraftig økning fra tidligere år.

1188 norske sykepleiere svarte på spørsmål om sin arbeidssituasjon. Blant de mest vanlige begrunnelsene for hvorfor flere vurderer å slutte i yrket er:

- dårlig bemanning (69 prosent)
- misnøye med lønnsnivået (64 prosent)
- psykisk belastning (59 prosent)
- fysisk belastning (57 prosent)
- lite tid og rom for faglige diskusjoner med kolleger (51 prosent).

Kenneth Sandmo Grip sier at vikarbyråer samtidig blir stadig mer brukt av helsevesenet i Norge – men også av sykepleiere som vil ha bedre kontroll over egen arbeidstid. Betingelsene for sykepleiere som lar seg leie ut er i flere tilfeller bedre enn å være fast ansatt, påpeker han.

- Som vikar gjennom byrå er man litt mer herre over egen arbeidstid. Ganske mange sykepleiere skifter til vikarjobb for å få en bedre arbeidshverdag. De får bedre kontroll over egen arbeidstid. Jeg tror det er viktig for sykepleierne når de etter hvert blir slitne av arbeidspresset. Mange vil få så god kontroll over det man kan kontrollere ved å heller jobbe som vikar.

Vikarbyrå største arbeidsgiver

Han nevner et eksempel fra Trøndelag fylke, der et vikarbyrå har omtrent 2 000 ansatte og er den største arbeidsplassen nord i Trøndelag.

- Vi ser at vikarbyråene dekker reise og opphold til sine ansatte sykepleiervikarer. Et byrå hadde en bonus for å i det hele tatt få vikarer til å signere. Alle vet det offentlige helsevesenet har blitt helt avhengige av vikarbyråene, sier han.

Pandemien har dessuten gjort det vanskeligere å bruke vikarer fra andre land.

Sykepleierforbundet mener vikarbruken må ned i helsevesenet. Best er faste ansatte som skaper kontinuitet og kvalitet, sier Grip.

- Bruk av vikarer har blitt en ond spiral med stadig mer sparing i det offentlige. Derfor slutter flere som sykepleier og en mangel oppstår. Dermed blir det også mangel på vikarer. Antallet millioner kroner som brukes å vikarbyrå i Norge er urimelig stort. Noen vikarer må vi ha, men utstrakt bruk ville vært unødvendig hvis man heller var villig til å satse på egne ansatte i det offentlige. Egne ansatte ville spart vanvittig store summer, mener han og forbundet.

- Pandemien har også økt arbeidspresset for mange av våre medlemmer. I tillegg til vanlig jobb må mange stå for testing, smittesporing og vaksinerings. Mer ansvar og for lite lønn virker som viktigste årsaker til at sykepleiere slutter eller skifter jobb, oppsummerer fagforeningslederen.

Strammere krav sænkede beskæftigelsen for flygtninge

Ressourcesvage flygtninge er skubbet længere væk fra arbejdsmarkedet, efter at Danmark har strammet de krav, som flygtninge skal opfylde for at opnå permanent opholdstilladelse i Danmark.

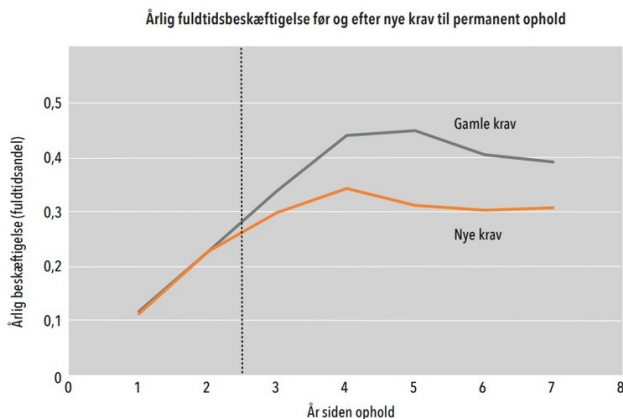
NYHET

08.09.2021

TEKST: MARIE PREISLER

Det fremgår af en undersøgelse fra Rockwool Fondens Forskningsenhed, som sammen med forskere fra University College London har undersøgt effekterne, da Danmark i 2007 strammede reglerne for at få permanent opholdstilladelse som flygtning i Danmark.

Den daværende borgerlige regering indførte med støtte fra Dansk Folkeparti krav om, at flygtninge der havde været to år i Danmark skulle arbejde i to og et halvt år på fuld tid for at få permanent opholdstilladelse og kravene til ansørgernes danskkundskaber blev samtidig hævet markant.

Da Danmark i 2007 indførte nye betingelser for at opnå permanent opholdstilladelse, var det et mål, at flygtninge blev yderligere motiveret til at arbejde og at lære dansk. Men det havde den stik modsatte effekt. Beskæftigelsen falder i gennemsnit med 0,09 års fuldtidsbeskæftigelse hvert år, hvilket er en reduktion på 31 procent.

Målet med stramningen var at motivere flere flygtninge til at lære dansk og arbejde, men Rockwool Fondens undersøgelse dokumenterer, at det gik lige modsat: Beskæftigelsen faldt blandt de flygtninge, der skulle leve op til de strammere krav.

Ressourcesvage flygtnings beskæftigelsesgrad faldt med næsten en tredjedel (31 procent), og for ressourcestærke flygtninge skete et fald på syv procent.

Undersøgelsen viser samtidig, at de skærpede sprogkrav ingen effekt havde på resourcesvage flygtnings danskkundskaber. For de ressourcestærke flygtninge betød de skærpede krav, at flere bestod en danskprøve på højere niveau. Til gengæld faldt beskæftigelsen i gruppen, hvilket forskerne ser som tegn på, at de ressourcestærke flygtninge fravalgte arbejde for at få tid til at blive bedre til dansk i håb om at opnå permanent opholdstilladelse.

Urealistisk høje krav

Selvom de undersøgte forhold ligger 14 år tilbage i tiden, er der en vigtig lære, som bør medtænkes i fremtidig integrationspolitik, nemlig at politikerne ikke vil lykkes med at motivere flygtninge til at komme i arbejde og erhverve gode danskkundskaber ved at stille skrappe krav, hvis kravene, som de skal opfylde, er umulige at opfylde. Det vil tværtimod demotivere og virke imod hensigten, fastslår fonden:

”Studiet viser, at integrationspolitik, der har til formål at belønne integration ved at stille højere krav kan have utilsigtede konsekvenser, hvis kravene er sat for højt. Dette gælder især for grupper, der er dårligt rustet til det danske arbejdsmarked,” skriver Rockwool Fondens Forskningsenhed.

Reglerne for tildeling af permanent ophold i Danmark er blevet strammet yderligere i flere politiske aftaler siden 2007. Når flygtninge i dag får asyl i Danmark, får de en tidsbegrænset opholdstilladelse med mulighed for at søge om permanent opholdstilladelse efter typisk otte år i Danmark. Hvis forholdene i hjemlandet forbedres, inden de får permanent ophold, kan opholdstilladelsen blive inddraget.

Samtidig kræver en permanent opholdstilladelse også et fuldtidsarbejde i mindst tre år og seks måneder inden for de

seneste fire år, og at flygtningen består en danskprøve på et ret højt niveau.

Alle flygtninge i Danmark tilbydes et treårigt integrationsprogram, hvor et kursus i dansk er en central del. Deltagerne inddeles i tre niveauer efter uddannelse og kundskaber. Indtil 2007 var det nok at bestå niveau 1, i 2007 blev kravene til dansk kundskaber hævet, så flygtninge skulle bestå niveau to eller tre, som forudsætter relativt gode sprogkundskaber.

Nej til ændringer

Dansk Flygtningehjælp advarer om, at mange lovændringer og skærpede krav for permanent ophold betyder, at nogle flygtninge og deres familier bor i Danmark i rigtig mange år på midlertidigt ophold og med usikkerhed om fremtiden. Det påvirker flygtninge negativt i forhold til samfundsdeltagelse, sprogindlæring og arbejdsmarkedstilknytning, vurderer Dansk Flygtningehjælp.

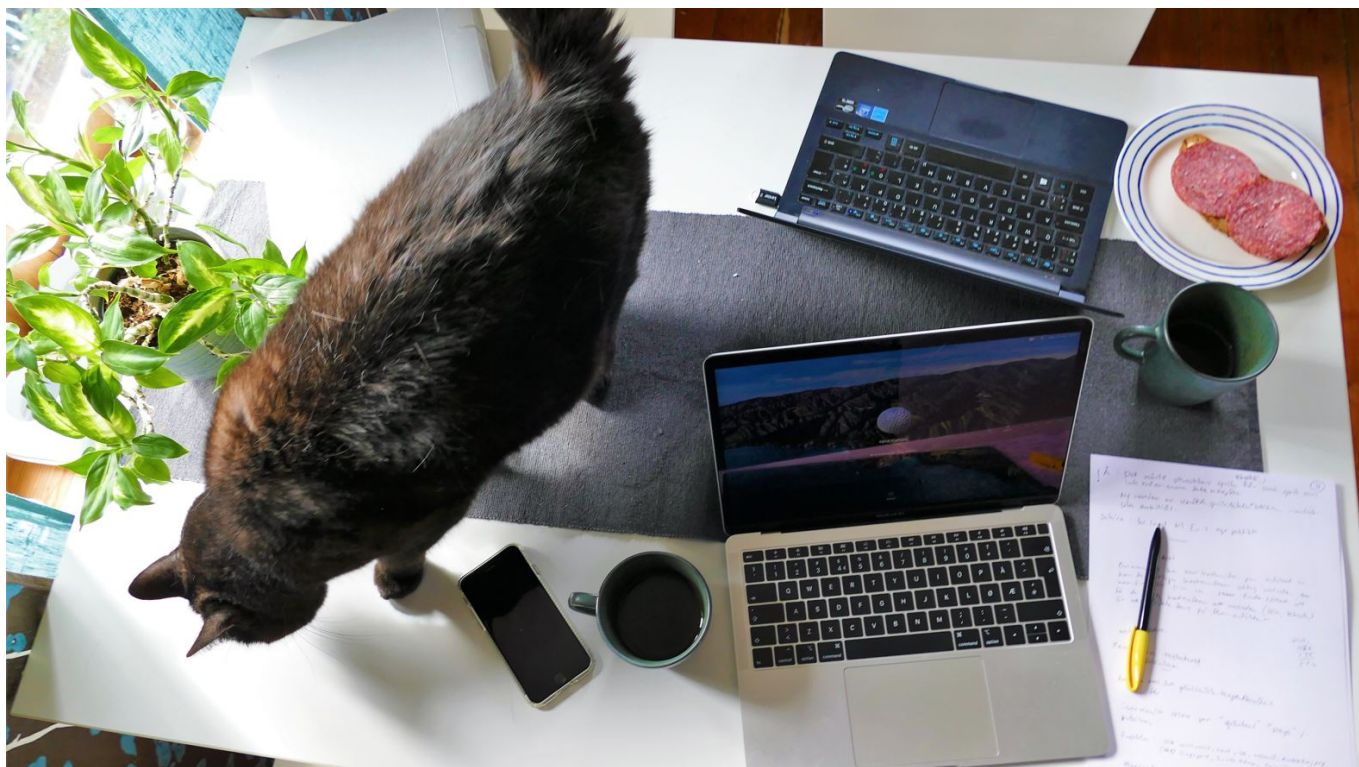
I Folketingets største partier, Venstre og Socialdemokratiet, er der ingen interesse i at lempe kravene til permanent ophold, selvom den nye undersøgelsen fra Rockwool Fonden indikerer, at det kunne motivere flere flygtninge til at arbejde og lære dansk.

”Jeg kan garantere, at vi ikke kommer til at lægge stemmer til noget, der gør det lettere at få permanent ophold i Danmark,” lød det fra Mads Fuglede, udlændingeordfører i Venstre, da Kristeligt Dagblad bad ham kommentere på undersøgelsen.

I en tidligere undersøgelse fra 2018 sammenholdt Rockwool Fondens Forskningsenhed de krav, flygtninge skal opfylde for at opnå permanent opholdstilladelse i Danmark, Norge, Tyskland og Holland. Selvom flere af landene har strammet krav til opholdstid, sprogkundskaber og selvforsørgelse, så stiller Danmark hårdere krav end de øvrige undersøgte lande, viste den undersøgelse.

Læs mere:

Rockwoolfondens undersøgelse: “Permanent Residency and Refugee Immigrants’ Skill Investment”, maj 2021

Samling kring köksbordet

Det kraftigt ökade distansarbetet under pandemin blev en utmaning för familjer där fler personer behövde en arbets- eller studieplats i hemmet. Överraskande nog påverkar pendlingsavståndet till den ordinära arbetsplatsen och storleken på bostaden inte särskilt mycket om man trivs med att jobba hemma. Det är en annan faktor som betyder mest, visar ny forskning.

NYHET

08.09.2021

TEXT: FAYME ALM

Att inte längre ta sig till jobbet utan istället arbeta hemifrån kom som en överraskning för många, som något nytt att testa och som verkar ha slagit olika väl ut beroende på förutsättningarna.

Arbetsliv i Norden fick ett samtal med Stefan Tengblad, företagsekonom och professor i human resource management vid Centrum för global HRM. Han är en av tre författare till rapporten *Hemarbete – Flexibelt arbete är det nya normala*. Den bygger på en undersökning där 506 slumpmässigt utvalda personer – jämt fördelade när det kommer till kön, geografiskt läge, ålder och inkomstnivå –

svarat på frågor om sitt distansarbete under första hälften av år 2000.

Stefan Tengblad. Foto Erika Holm, Handelshögskolan.

I rapporten svarade 67 procent att de trivdes med att jobba hemifrån. Hur ser det ut för resten av de tillfrågade?

Stefan Tengblad: Den stora gruppen var den på 19 procent som svarade "varken eller". Resterande 14 procent var de som i olika grad inte trivdes med distansarbete.

Vilka var problemen för de som inte trivdes?

Stefan Tengblad: De fanns de som kände sig socialt isolerade och så de som hade problem med själva arbetsplatsen. Den nödvändiga tekniska utrustningen saknades eller så hade de inte ett särskilt arbetsrum eller en avskild plats i hemmet där de kunde arbeta ostört.

Det som betyder mest för trivseln:

Vilken betydelse har det om mer än en familjemedlem arbetar hemifrån?

Stefan Tengblad: En sak som dök upp och som påverkade om man trivdes med att distansarbeta var om man hade barn hemma och om de hade studiero. Hade de det, trivdes man bättre med att arbeta hemma.

Vi såg också ett samband hos dem som hade en partner som jobbade hemma. Trivdes partnern med distansarbetet, trivdes de själva, och vice versa. Trivdes inte partnern med att arbeta hemifrån skapade det otrivsel också hos den andra.

Fanns det någon grupp som var nöjdare än andra med att arbeta hemifrån?

Stefan Tengblad: Kvinnor mellan 30 och 39 år var de som var mest nöjda i undersökningen. Det kan ha att göra med att de är i en ålder med stort ansvar för familjen, att distansarbetet erbjöd större flexibilitet.

Går det att utifrån undersökningen säga något om vilka personligheter som trivs bäst med att distansarbeta?

Stefan Tengblad: Ja, undersökningen visade att de med extrovert personlighet var mer positiva till distansarbete, liksom personer med öppenhet som personlighetsdrag. Det var inte så att de introverta var mer missnöjda än gruppen i övrigt, men just utåtvänd läggning har samband med arbetsglädje och trivsel. Vi vet inte exakt vad det beror på, men andra undersökningar visar att extroverta personer har ganska lätt för att hantera förändringar. Det kan vara så att de lyckas med att använda den digitala tekniken för att skapa sociala kontakter.

Var det något i undersökningsresultaten som överraskade er?

Stefan Tengblad: Ja, att bostadsstorleken hos dem som distansarbetade hade så liten betydelse för hur man trivdes med den situationen, likasom pendlingsavståndet. Om man la tio minuter eller två timmar på att pendla fram och tillbaka till jobbet verkar inte ha någon betydelse för hur man uppskattade att jobba hemifrån. Det var förvånande.

Olika gränsdragningar kan orsaka konflikt

Vad säger då tidigare undersökningar om distansarbete och vilka problem det kan orsaka när det är flera som ska samlas kring köksbordet?

Aleksandre Asatiani, foto: Peter Larsson, Göteborgs universitet.

Aleksandre Asatiani är lektor vid Göteborgs universitetets Institution för tillämpad informationsteknologi. Han leder ett ettårigt projekt *Distansarbete som hållbar arbetsmiljö* som kartlägger de senaste 20 åren forskning om ämnet. Projektet finansieras av Forte – Forskningsrådet för hälsa, arbetsliv och välfärd. Han har inget särskilt fokus på orsaker som kan ge upphov till konflikter i samband med distansarbete, men har noterat några samband. Till Arbetsliv i Norden säger han:

- Kvinnor tenderar att integrera distansarbetet med familjelivet och då särskilt när det kommer till omsorg om barnen, när det finns sådana. Männens å sin sida verkar dela upp distansarbetet och det som hör till hushåll och familj. När de aktivt tar del i hemaktiviteterna ser de själva det som att de

”hjälp till” mer än att de integrerar två olika arbetsområden.

Som en konsekvens har män något lättare för att behålla gränsen mellan arbete och hem, medan den för kvinnor är svagare.

- Det här varierar givetvis mellan kulturer, men även där det råder hög jämställdhet, finns denna trend, säger Aleksandre Asatiani.

Förutsättningarna för framtida forskning om hur konflikter mellan medlemmar i hushållet kan uppstå när de tillsammans arbetar hemifrån är nu goda, konstaterar han.

- Med den markanta ökningen av distansarbete kommer framtiden att erbjuda betydligt större dataunderlag för sådana undersökningar, avslutar Aleksandre Asatiani.

"Svenska modellen går in i ny era - större makt åt de centrala organisationerna"

Det har beskrivits som en seger för den svenska modellen. I själva verket innebär det förslag till arbetsrättsreform som Sveriges regering nu förbereder ett systemskifte.

NYHET

08.09.2021

TEXT: KERSTIN AHLBERG, REDAKTÖR EU & ARBETSRÄTT

De centrala organisationer på arbetsmarknaden kommer få större makt på bekostnad av de kollektivavtalsslutande förbunden. Det ändrar också på den ansvarsfördelning mellan staten och parterna som den svenska modellen bygger på.

Som Arbejdsliv i Norden rapporterat om bygger lagförslagen på en uppgörelse mellan Svenskt näringsliv, förhandlingskartellen PTK (som företräder tjänstemän på den privata marknaden) och två av LO:s förbund. De övriga tolv LO-förbunden röstade emot uppgörelsen och står alltså inte bakom den. Deras huvudsakliga invändning är att den skulle urholka anställningsskyddet på ett oacceptabelt sätt.

De systemförändrande inslagen har inte blivit lika omskrivna, men framhålls nu i ett remissvar från Juridiska fakulteten vid Stockholms universitet. Regeringen motiverar sitt förslag med att den svenska arbetsrättsliga modellen bygger på att parterna tar ett stort ansvar för reglering av arbetsmarknaden.

Men, påpekar fakulteten, modellen bygger på kollektivavtal som binder parterna och deras medlemmar (men inga andra). När det gäller lagstiftning har det, hittills, varit lagsiftaren som bedömt vilka regler som behövs. När regeringen nu föreslår en ordning där vissa organisationer på arbetsmarknaden får bestämmande inflytande över vad som ska gälla enligt lag även för aktörer utanför dessa organisationer går den svenska modellen in i en ny era.

- Det innebär för det första att staten avhänder sig en del av ansvaret för att lagreglerna blir ändamålsenliga.
- För det andra betyder det att de parter som slutit överenskommelsen stärker sin roll i lagstiftningsprocessen och samhället, samtidigt som andra organisationers/aktörers roll försvagas.

Eftersom uppgörelsen mellan Svenskt näringsliv, PTK och de två LO-förbunden anses skapa jämvikt mellan parternas

motstående intressen ska den genomföras i sin helhet, vilket gör att det blir mer eller mindre meningslöst för kritiska remissinstanser att framföra sina synpunkter. Överenskommelsen kan ju inte ifrågasättas.

Svagare anställningsskydd

Maktförskjutningen återspeglas också i de bestämmelser som handlar om möjligheten att göra undantag från anställningsskyddslagens regler. Idag är lagens skydd mot osakliga uppsägningar tvingande till arbetstagarens fördel. Det går inte att göra undantag från regeln om att arbetsgivare måste ha saklig grund för att kunna säga upp anställda. Däremot är det fullt tillåtet att komma överens om ett starkare anställningsskydd, såväl genom kollektivavtal som i anställningsavtalet mellan arbetsgivaren och arbetstagaren.

I framtiden ska det emellertid vara tillåtet att sluta kollektivavtal om undantag till arbetstagarnas nackdel från regeln om "sakliga skäl" (som det ska heta i stället för "saklig grund"). Med andra ord ska man, till skillnad från nu, kunna sluta avtal om ett svagare anställningsskydd än det lagen ger. Här tar alltså staten ett steg tillbaka. Samtidigt ska de möjligheter att förhandla om ett *starkare* anställningsskydd för sina medlemmar som fackförbunden har idag begränsas! Det är nämligen bara sådana centrala organisationer som Svenskt näringsliv, LO och PTK som ska kunna sluta sådana avtal i fortsättningen, inte deras medlemsförbund.

Vill stoppa oregerliga förbund

Som Juridiska fakulteten konstaterar vill organisationerna bakom principöverenskommelsen på det här sättet hindra förbund som de inte har kontroll över (*läs* utbrytare som Hamnarbetarförbundet eller oregerliga LO-förbund som Byggnads och Transport) från att försöka återställa anställningsskyddet till dagens nivå. Men frågan är om den här begränsningen är förenlig med ILO:s konventioner om föreningsfrihet och förhandlingsrätt. I det fortsatta lagstiftningsarbetet bör regeringen ha i åtanke att organisationer som står utanför principöverenskommelsen kan komma att

klaga hos ILO:s föreningsfrihetskommitté för att deras förhandlingsutrymme har begränsats, framhåller Juridiska fakulteten.